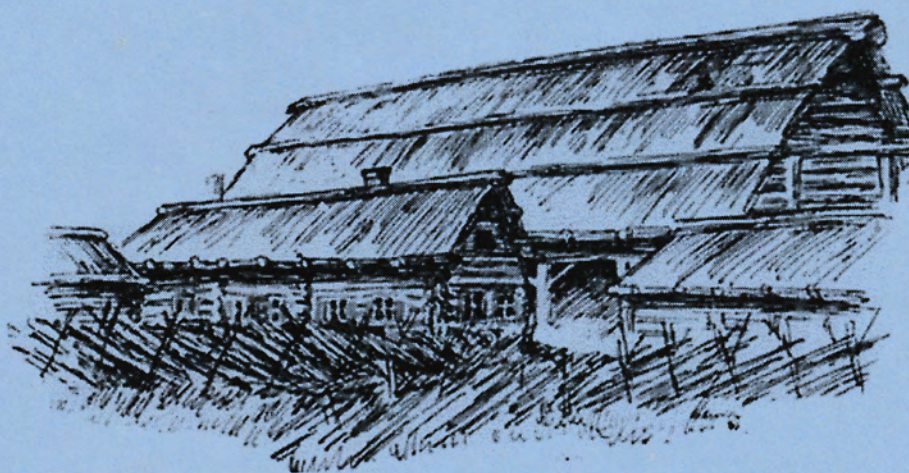

Paabolaiset

Paabolaisten Sukuseura ry:n
jäsenlehti numero 30
huhtikuu 2004

Lehden sisältö

		Sivu
Pääkirjoitus	Rauno Paavolainen	3
Elämänkoulu	Anneli Ilonen	4
Arvio Ilosen kirjasta	Pentti Paavolainen	6
Kauppiasperheiden albumista		8
Suomalaiset Tulomajoella 1961	Erkki Paavolainen	10
Pientä tarinaa	Maj-Liisa Paavolainen	16
Rusthollissa, kartanossa ja kannaksella	Olavi Arra	18
Ovatko tomaatit keltaisia	Paula Koskimäki	24
Kouvola ja sen sotaväet	Kari Hämäläinen	26
Pääsiäisrunoja	Hilda Koskimäki	29
Johtokunnan yhteystiedot		29
Toimitussihteeri esittäytyy	Paula Koskimäki	30
Paavolaiskirjallisuutta		31
Muistellemme lähteneitä		32
Sihteerin palsta	Eeva Sundberg	36
Kutsu sukukokoukseen		40

Paabolaiset

Paabolaiden Sukuseura ry:n jäsenlehti numero 30 huhtikuu 2004

Toimitus

Päätoimittaja
Toimitus

Pentti Paavolainen
Annikki Paavolainen
Saka Paavolainen
saka.paavolainen@carat.fi

Muut toimituksen osoitteet löydät
johtokunnan yhteystiedoista s. 29

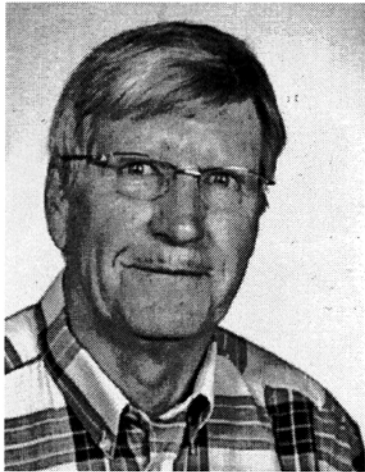
Toimitussihteeri:
Paula Koskimäki
Runeberginkatu 29 A 18
00100 Helsinki
P. 09-694 2926
pkoskim@welho.com

ISSN 1457-9316

Kansi Paavolaisten kantatalo
Vuottaalla 1850-luvulla

Hinta 2 €

Painopaikka Helsingin yliopistopaino 2004

Pääkirjoitus

Tämänvuotisen sukokokoukseen ja sukujuhlaan keräännymme kauniisti entisöidylle Kouvolan upseerikerholle, jossa saamme aavistuksen menneen ajan etuoikeutettujen, tsaarin upseerien elämästä. Jos sen ajan järjestys olisi säilynyt, olisi monen seuramme jäsenen elämä kulkenut toisia latuja.

Kun sukuseuramme perustettiin kotikyläsäni Vuottaalla, olivat tiet lähimpään suurkaupunkiin Pietariin poikki ja Venäjän raja suljettu. Terijoen loistohuviloita olivat jo pitkään asuttaneet uudet omistajat. Kivennapa oli muuttunut eristyneeksi rajapitäjäksi, josta tiet veivät vain pohjoiseen kohti Viipuria. Mihin tarpeeseen sukuseuraa tarvittiin lienee arvoitus. Seura oli edistyksellinen, ensimmäisiä talonpoikais-seuroja maassamme.

Maailmansodan jälkeen seurasta oli hyötyä, ensin hajalle maahan levinneiden sukulaisten ja tuttavien etsinnässä, myöhemmin menetetyn kotiseudun ja sen elämänmenon taltioinnissa. Tätä tehtävää on seuramme lehti, Paabolaiset hoitanut hyvin. Siitä kiitos tehtäväänsä innolla ja antaumuksella paneutuneille toimittajille. Uskon monen jäsenemme olevan kanssani samaa mieltä, että ilman lehteä sukuseura ei olisi läheskään yhtä kiinnostava kuin nyt.

Kun selailee julkaistuja lehtiä huomaa, että valtaosa kirjoituksista käsittelee sotaa edeltänyttä aikaa ja elämää kannaksella. Kiintoisia ja hyvin tehtyjä kaikki. Jäsenkuntamme on kuitenkin elänyt nykyisillä asuinsijoillaan jo kohta kolme sukupolvea. Sekin on jo histo-

riaa, kuten Kekkonen aikakin. Luulisi, että siitä ajasta on helpompi kirjoittaa, miten tulimme ja sopeuduimme, millaisen vastaanoton saimme, miltä uusi elämäntapa näytti vanhan rinnalla jne. Mihin olemme päässeet ja mitä olemme saaneet aikaan. Aineisto, valokuvat ym. dokumentit lienevät nyt tallella.

Sähköinen sanomalehti on puheenaihe huomista tutkailevalle. Jo nyt ovat internet, sähköposti ja tietokoneen tekstinkäsittely helpottaneet paljon lehden toimitustyötä. Sähköistä lehteä ei tarvitse painaa eikä postittaa. Kun lehden toimitus on tähän asti saatu lahjoituksena – kiitos vielä kerran toimituskunnalle – syntyisi sähköinen lehti lähes kustannuksitta. Sukuseuran suurin kustannuserä jäisi pois. Mutta jäisivätkö myös lukijat? Kaikilla ei ole nettiyhteyttä ja kuinka moni lähtisi omatoimisesti hakemaan lehteä, joka ei tule postiluukusta tai löytyisi postilaatikosta. Entä miten selata lehteä, jolla ei ole sivuja käänneltäväksi.

Kouvolan vanhan varuskunnan tiloissa meillä kaikilla on tilaisuus ohjata seuramme kehitystä ja opastaa sen johdossa toimivia kohti uutta ja uljaampaa huomista.

Tervetuloa Kouvolaan!

Rauno Paavolainen
Esimies

Elämänkoulu

Sukumme jäsen, lehden entinen toimitussihteeri Anneli Ilonen on tehnyt suururakan opiskellessaan itsensä aikuisiällä kasvatustieteen maisteriksi. Aiheekseen hän valitsi itselleen läheisen kannakselaisten lasten koulukohtalot sodan melskeessä. Oheisessa artikkelissa hän kertoo opinnoistaan ja voimankoitoksestaan pro gradu -työstä, josta on tehty myös kirja. Kuvitus on Anneli Ilonen kirjan satoa, kirjan arvio on seuraavalla sivulla.

Halua täytyy olla

Mieleeni nousi ensimmäiseksi, että opinhaluni ilmeni jo silloin, kun viisivuotiaana seisoin polvillani ikkunan edessä olevalla penkillä nenä ikkunaan litistyneenä vahtien, milloin veljeni Jaakko tulee alakoulusta. En minä häntä niinkään odottanut, mutta hänellä oli **aapinen** ja **vihko**. Ne olivat kateuteni aiheet. Toisinaan kamppailimme aapisesta, ja kerran ikkunanverho syttyi tuleen, kun veli heilautti verhoa pöydällä olleen kynttilän liekkiin yrittäessään piilottaa kirjansa verhon taakse minulta turvaan.

Pääsin itsekin Kivennavalla "Tattiportin kouluun" syksyllä 1938. Ensimmäinen luokkani kesti vain sen syksyn, sillä kotikylässäni Kivennavan Polviselällä oli "supistettu alakoulu", mutta niin oli kirkonkyläsäkin. Opettaja Martta Paavolainen piti koulua molemmissa, 18 viikkoa lukuvuotta kohti kummassakin.

Avoimissa tavaravaunuissa matkustaminen oli tavallista evakkomatalla kesäkuussa 1944. SA-kuva

Kovin vajaaksi kansakoulun käynti jäi seuraavinakin vuosina, sillä marraskuun 30. päivänä 1939 syttyi talvisota. Alkoi seitsemän vuotta kestänyt "kiertokoulu", eli kansakoulu vaihtui kahdeksan kertaa ja opettajia oli yhdeksän. Monta lukuvuotta jäi vajaaksi, mutta aukkoja ei täytetty eikä tukiopetusta ollut. Piti yrittää pärjätä niiden rinnalla, jotka kävivät koko koulunsa kotipaikkakunnallaan.

Oppikoulua ei voinut edes ajatella. Olin siihen sopivassa iässä silloin, kun palasimme takaisin vallattuun Karjalaan. Olimme jatkosodan aikana keväästä 1942 kesäkuun 10. päivään 1944 kotiseudulla Kivennavalla. Lähin oppikoulu oli Viipurissa 80 kilometrin päässä kotoani. Terijoelle (n. 18 km kotoani) ei päästetty siviilejä, joten Teriojen yhteislyseokaan ei voinut palata sinne.

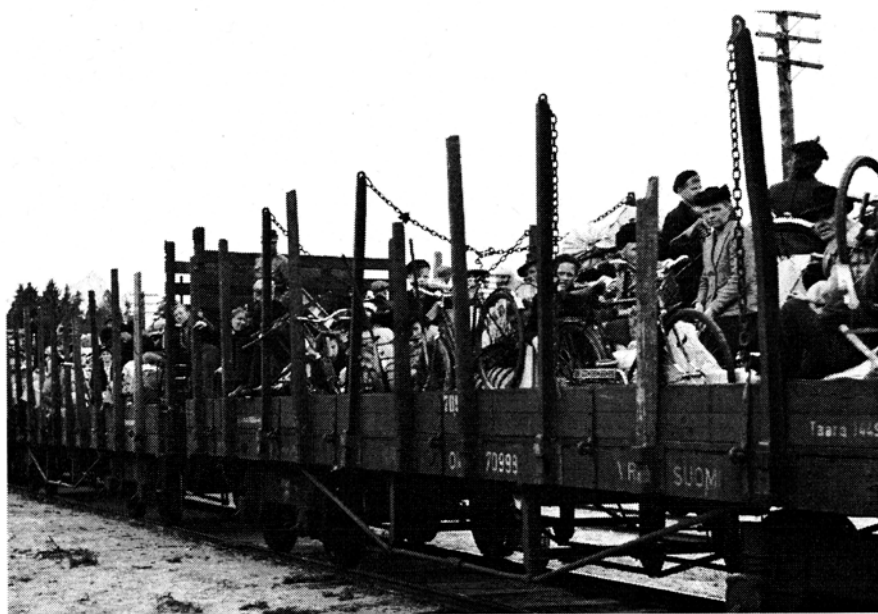
Jos vaikka kansanopistoon

Kun sain Hollolan kunnan Hälvälän koulussa käydyn kaksivuotisen (200 tuntia) iltajatkokoulun jälkeen kansakoulun päästötodistuksen keväällä 1946 opettaja Aino Mattilan kädestä, tuntui olo vapautuneelta. Kuitenkin mieltäni askarrutti kysymys: mitä nyt? Isän ostettua pienen tilan Hahkialan kartanosta Hauholta, alkoi maataloustyö rakennustyön lomassa. Yritin 16-vuotiaana ehdottaa vanhemmilleni, että lähtisin evakoille ja sotaorvoille tarkoitettuun, syksyllä 1940 perustettuun Aitoon kotitalouskeskikouluun serkkuni Annikin tavoin, mutta äidin sairaus ja rahan puute olivat esteinä. Minua tarvittiin kotitalalla.

Sain kuitenkin kuin lohdutukseksi lähteä talvikaudeksi 1948–1949 Kanneljärven Kansanopistoon. Siellä opinhalu vain kiihtyi. Seuraavana noin kymmenen vuoden jaksona lukeminen, opintokerhot ja erilaiset oppikurssit Kansanvalistusseuran Kirjeopistossa antoivat pieniä mahdollisuuksia maataloustyön ja kan-

kaiden kutomisen ohella. Lopulta pääsin irrottautumaan kotitöistä ja kaksivuotisen kansankorkeakoulun avulla suoritin tarvittavat keski-koulun aineet päästäkseni Yhteiskunnalliseen Korkeakouluun Tampereelle suorittamaan nuorisotyön tutkinnon. Siten pätevädyin keväällä 1962 kunnallisen nuorisosihteerin virkaan.

Työurani aikanakin oppikoulun puute vaivasi mieltäni niin, että kävin kaikki mahdolliset pikkukurssit ja lopulta oman toimen ohella Nuorisotyön Keskukseen ensimmäisen "kärkijoukkoprojektin", joka oli pääasiallisesti kouluttajakoulutusta. Siihen liittyi jatkosuunnitel-

Kivennavan kirkonkylän koulun luokat 3–6 keväällä 1943 opettajansa Aino Sepälän kanssa. Kuvassa on mm. kahdeksan oppilasta, joiden elämäkertoja on käsitelty Annelin pro gradu -tutkielmassa. Mukana on myös Paavolaisten sukua.

mana aikuiskasvatuksen approbatur-arvosanan suorittaminen. Tästä alkoi prosessi, jonka tuloksena olen nyt saanut valmiiksi pro gradu -tutkielmani. Tuo prosessi poikkeaa tavanomaisesta ”koulutusputkesta” monella tavoin.

Approbaturin suoritin matkustaen kaksi kertaa viikossa Vimpelistä Tampereelle luennoille. (Yhteiskunnallisesta Korkeakoulusta oli tullut yliopisto.) Tentteihin luin ”pyörien päällä” junassa ja linja-autossa. Jo alkuvaiheessa aloin kysellä opintotoimistosta, miten voisin käyttää hyödyksi runsaan ”luppoajan”, joka johtui huonoista liikenneyhteyksistä. Siinä selvisi, että aiempi opiskeluni opetusjaostossa antoi mahdollisuuden hakea yliopistoon ylimääräiseksi opiskelijaksi. Niin jatkoin, ja yliopisto-opiskelun ja työn ohella suoritin lukion aineita, jotka mahdollistivat pääsyn koulutusohjelmaan. Työpaikan vaihdos matkatyöksi ja muutto Tampereelle antoivat mahdollisuuden limittää opiskelun työhön.

Koulukuva innoitti

1980-luvun lopulla minulla oli 156 opintoviikkoa kassassa ja gradu alulla. Ohjaavan professorin virkavapaa ja toisen eläkkeelle lähtö vaikuttivat niin, että tutkielmani jäi kesken pitkäksi ajaksi. Sitten mureni motivaatiokin silloiseen aiheeseen. Tilalle tuli muita harrastuksia, mutta tekemätön työ vaivasi. Kun katselin vanhaa koulukuvaa Kivennavan koululaisista keväältä 1943 tehdessämme Tattiportilla tavataan -kirjaa, heräsi mielenkiinto sen joukon elämänkulkuun. Lisäksi tuntui tärkeältä saada kohta nurmen alle menevä tieto talteen. Niin vaihdoin graduni aiheen: tutkin siirtokarjalaisten elämänkulkua oppimisen näkö-

kulmasta. Taustalla oli oma ja koulukaverieni kansakoulun katkonaisuus.

Tutkimusmenetelmät olivat kehittyneet pehmeämmiksi, mutta moninaisuuden takia vaikeammin hallittaviksi kuin aiemmin olin oppinut. Kvalitatiivinen tutkimusote tuntui itsestään selvältä, mutta menetelmäoppaissa annettiin vain pyöreitä ohjeita. Itse piti keksiä miten edetä. Työprosessin aikana tuntui toisinaan, kuin olisin tarponut suossa pimeällä. Toisinaan taas kirkastui, miten tulisi tehdä. Mitä pitemmälle työ eteni, sitä kiinnostavampaa se oli.

Tutkielman aineisto käsittää yhdeksäntoista omaelämäkertaa. Niistä yhdeksän on Kivennavan kirkonkylän kevään 1943 koululaisilta ja kymmenen Kanneljärven Kansanopiston vuosikurssilla 1948–1949 opiskelleilta. Oheinen tiivistelmä eli abstrakti esittelee työn luonnetta lähemmin.

Tutkielman nimi muuttui pari kertaa ja jätin työn tarkastettavaksi 12.3.2003 nimellä ”*Oppiminen on elämää ja elämä oppimista. Kouluikäisenä sodan kokeneiden siirtokarjalaisten oppimisen vaihtoehtot.*” Kypsyyskokeen suoritin 28.3.2003 ja tutkielma hyväksyttiin huhtikuussa. Tarkastajina olivat professorit Jukka Tuomisto ja Esa Poikela.

Maisterin paperit hämmöttävät

Aloin tarkistella, riittivätkö koossa olleet suoritukset. Selvisi, että pitkää sivuainetta eli sosiologiaa olisi pitänyt olla 35 opintoviikkoa, mutta sitä olikin vain 28,5. Kävin kahdessa kesärentissä ne suorittamassa. Tulokset viipyivät kesän takia, ja kaikki oli valmista 30.9.2003. Lopulta opintoviikkoja tuli kaikkiaan 184,5 eli reilusti yli minimin, joka on 160.

Jo varhain keväällä kypsyi ajatus gradun julkaisemisesta. Siihen kannusti myös ohjaajani Esa Poikela. Niinpä aloin suunnitella kirjaa. Opinnäytetyön lisäksi liitin kirjaan kaksi lisälukua ja runsaasti kuvia. Ensimmäinen lisäluku koskee sitä koulua, jota emme saaneet käydä, sillä sota vei siihen mahdollisuuden. Toinen luku käsittelee kansanopistoa yleensä ja kahta kansanopistoa erityisesti. Kansanopisto on tutkimukseni tuloksissa tärkeä. Se korvasi puuttuvan oppikoulun yleissivistyksen kahdelletoista aineiston henkilöille.

Valitsin kirjapainoksi Saarijärven Offset Oy:n, koska siihen oli jo syntynyt luottamus kyläkirjan yhteydessä niin työn hyvän tason ja edullisen hinnan kuin toimituksen varmuudenkin osalta. Kirjan nimeksi tuli *Elämänkoulu. Kouluikäisenä sodan kokneiden siirtokarjalaisten oppimisen vaihtoehdot*. Kirjan rakenne: sidottu, laminoitu nelivärinen paperiyliveto kannessa; sivukoko on B 5 ja sivuja yhteensä 172.

Elämänkoulu-kirjaa saa 20 euron hintaan tekijältä itseltään, mutta myös tiedekirjakauppa TAJUsta Tampereella, Suomen Sukututkimusseuran kirjakaupasta Helsingissä sekä Ilosen Puutyöstä Hauholla. Niitä on myös muutamilla karjalaisyhteisöillä, kuten Karjalan Liitossa, Hämeenlinnan Karjala-pirtillä ja Äijälä-talossa Kangasalla.

Anneli Ilonen

Reippaat Marttakurssilaiset

Elämänkoulussa selviytyjiksi

Kasvatustieteiden maisteri Anneli Ilonen on suorastaan iloinen esimerkki siitä, miten eteenpäin katsovalle luonteella ja työteliällä oteella elämän voi saada hallintaan vaikka lapsuuden ja nuoruuden koulunkäynti oli vaihtelevien ja evakko-olojen sanelemaa.

Kuten Anneli Ilonen toisaalla itse kertoo, tämä lehtemme edellinen toimitussihteeri ja Polviselän Paavolaisiin kuuluva Anneli opiskeli itsensä maisteriksi aikuiskasvatus pääaineenaan Tampereen yliopistossa ja on toiminut pro gradu -työstään hyvän ja tiiviisti oman sukupolvensa kokemuksia valaisevan kirjan *Elämänkoulu. Kouluikäisenä sodan kokneiden siirtokarjalaisten oppimisen vaihtoehdot*. (172 s. Saarijärvi 2003.)

Lähtökohtana oli aurinkoinen valokuva (ks. s. 5), jossa 12 tyttöä ja 15 poikaa on kevätlukukaudella 1943 kerääntynyt Kivennavan kirkonkylässä niityn laidalle, taustalla koi-vikkomäki. Tytöillä on valkovuokkokimput käsissään – niin oli Kivennavalla aina kevään luokkakuvaa otettu. Pojat ovat vakavaimmeisina pusakoissa ja otsatukissa. Aurinko häikäisee kaikkien silmiä. Taustalla seisoo opettaja, jonka työnä oli järjestää koko joukolle ikänsä mukaista opetusta.

Kysymys heräsi: miten nämä sota-ajan lapset, joiden koulunkäynti jäi katkonaiseksi ja monien häiriötekijöiden vaikutuksesta puutteelliseksi, ovat elämässä selviytyneet. Miten he ovat oppineet edelleen, miten he ovat täydentäneet koulutustaan myöhemmin, kuten monet Kanneljärven Kansanopistossa, mutta sittemmin lukemattomilla työhön ja harrastuksiin liittyvillä aikuisopintojen väylillä? Jäikö loputon oppimäki.

Elämäkerrallinen tutkimusote on ollut paljon käytössä, ja niinpä Anneli pyysi kirjoitettuja elämäkertoja ja haastatteli niitä joiden oli helpompi puhua. Osaa hän ei tavoittanut, eivätkä jotkut halunneet lainkaan puhua elämästään, eri syistä, myös oma tai puolison terveys saattoi muodostua esteeksi. Tällaisessa tutkimuksessa näin saatava laadullinen aineisto kertoo tietenkin vastaajista.

Lähes kaikki aineiston elämäkerrat kertovat sisäisestä elämänhallinnasta ja edustivat ryhmää "aidosti onnelliset". Ilonen suhteuttaa saamansa kertomukset niihin sukupolvi- ja elämäntutkimuksiin, joita sosiologian puolella on kehitelty (mm. J.-P. Roos). Ns. onnellisuusmuuria tai "mulla menee hyvin" -tyyppiä sen paremmin kuin kaikkien tyytymättömyyden valittajan tyyppiä, ei hänen aineistoissaan ollut.

Kirja toimii hyvänä perustietojen pakettina, vaikka osa on ainakin vanhemmille polville tuttua. Alussa oleva historiallinen katsaus muistuttaa konkreettisesti mieliin siirtoväen vaiheet. Siinä selostetaan myös niitä tutkimuksia, joita sopeutumisesta ja sulautumisesta on tehty, tärkeimpänä Pirkko Sallinen-Gimplin väitöskirja *Siirtokarjalainen identiteetti ja kulttuurien kohtaaminen* (1994). Voimaa hankittiin yhteisiltä kesäjuhlista ja loputtomasta yhteydenpidosta. Myös selvästi Länsi-Suomea demokraattisemmat yhteisölliset käytännöt rakensivat integroitumista.

Koska elämässä on pitänyt katsoa vain eteenpäin, ei evakossa kohdattuja vieronnan merkkejä ole haluttu muistella

eikä paisutella. Olivathan ne todella pieniä asioita isoon menetykseen verrattuna.

Maanviljelijöiden lapset, joiden isät olivat rintamalla, noina vuosina harvoin edes saattoivat ajatella oppikouluun menoa. Työvoima tarvittiin kipeästi kotona. Lukemattomat käytännön taidot karttuivat, maailmaa ja sen menoa opiskeltiin vuosikymmenen verran kestäväällä pula-ajalla niksein ja kotikonstein.

Lapset koulussa saivat kuulla olevansa ryssiä tai mustalaisia, mutta tietysti myös voimaa toisistaan. Näin monille karjalaisille pojille ja tytöille kasvoi myös näyttämisen tarve. Ehkä vähän kovuuttakin. Pärjäämällä sai arvostusta ja omanarvontuntoa. Onhan karjalaisten yritteliäisyydestä ja yhteishengestä paljon näytettyä 1940–50-luvulta.

Kanneljärven Kansanopisto – joka 1940-53 toimi Vihdissä – toi jatkuvuutta, olivathan monien vanhemmat siellä hankkineet maatalouden, ruokatalouden ja puu- ja kangaskäsitöiden perusteet. Ne olivat ikään kuin välitöntä käytännön elämään kiipeästi tarvittuja oppeja noina vuosina.

Aineiston 19:stä elämäkerrasta osa kertoo menestymisestä ja etenemisestä työelämässä. Jopa 10 on ollut yrittäjinä tai johtavissa asemissa, puurtajia ja selviytyjiä ovat muut ja vain yksi voidaan nimetä ”uhrautujaksi”, jonka ulkoinen elä-

Asuminen Kanneljärven Kansanopiston evakko-vuosina oli ahdasta. Jopa seitsemän tyttöä asui samassa huoneessa verkko-pohjaisissa kerrossängyissä. Opiskeluoppea piti etsiä muualta.

mänhallinta on ollut vähäisempää. Ehkä näihin kuului myös niitä, jotka eivät halunneet osallistua koko tutkimukseen.

Sodan ja niukan koulutuksen sukupolvi on termi, jolla tätä elämäntapaa voidaan luonnehtia: ”koulutus ihanteena, elämä kamppailuna.” – Tulee kirkkaasti näkyviin, miksi tämä polvi halusi ennen muuta kouluttaa omat lapsensa oppikouluissa ja akateemisesti. Tai miksi muodollisten oppiarvojen ihannoitiin Suomessa naapureitamme yleisempää.

Aino Seppälä pienten opettajana kesällä 1943.

Traumaattiset sotakokemukset, pommitusten, epätietoisuuden, uupumuksen ja irrallisuuden kokemukset ovat monilla elävästi mieleen palaavina kuvina aina läsnä. Pommituksessa olleen on vaikea koskaan pitää ilotulituksista, koska palautuvia mielikuviaan ei voi estää, kuten Anneli omalta osaltaan kirjassa kertoo.

Katkelmat elämäkerroista ovat koskettavaa luettavaa. Itse oppimista koskevia osuuksia niissä on yllättävän vähän. Koulunkäynnin arkisten muutosten, käytännön olosuhteiden ja erilaisten koulumuotojen tilanteiden syntyminen kannattaisi varmaan myös panna paperille, ellei sitten niin ole jo jossain tehty. Näkyyhän jo oheisesta Annelin omasta kertomuksesta tuo loputon tilanteiden muuttuminen. Loppuun on sijoitettu vielä kuvaukset kolmen keskeisen eteläkannakselaisen oppilaitoksen vaiheista.

Muuttuvat olosuhteet, lapsuus, talvisodan evakko, asuttaminen, paluu Kannakselle, toinen evakko, tilapäinen sijoittaminen, uuden elämän rakentaminen – ne opettivat pakosta kaikille nopeaa sopeutuvuutta. Uusissa oloissa oli asetettava elämään ja katsottava vain eteenpäin. Konstit piti itse keksiä.

Koko Suomea on toisinaan luonnehdittu innovaatioiden yhteiskunnaksi. Mikähän se karjalaisten osuus tässäkin asiassa oli – kysyn vain? Ja suosittelen samalla lämpimästi Anneli Ilosen kirjaa kaikille.

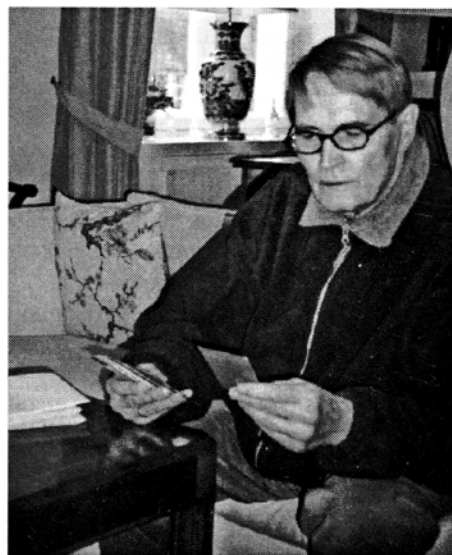
Pentti Paavolainen

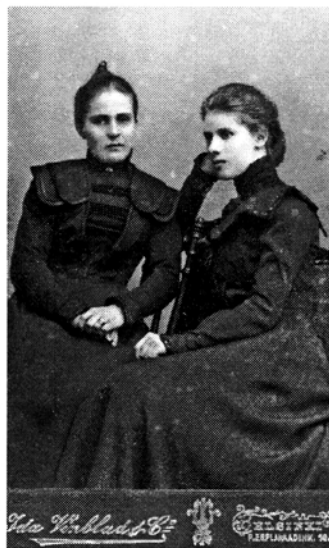
Tattiportista Polviselän lapset kulkivat kahden ensimmäisen luokan koulutaloon. Arkikielen mukaan se olikin "Tattiportin koulu". Se tuhoutui jo talvisodassa, mutta vuodesta 1928 sitä piti Martta Paavolainen T.469 vuoroin kirkonkylän alakoulun kanssa, sillä ne kumpikin olivat supistettuja kouluja.

Kauppiasperheiden albumista

*Aarno Tertin valokuvaahjoitus
sukuseuran arkistoon 9.10.2003*

*Aarno Tertti katselee sukulaisten
kuvia, hän on Marja Sydänheimon
pojanpoika.*

*Tuomaantytöt Maria ja
Lulu (T.202 ja T.204)*

*Lovisa (Lulu) Tuomaantytär
(T.204) pso Berkan (Erkama)*

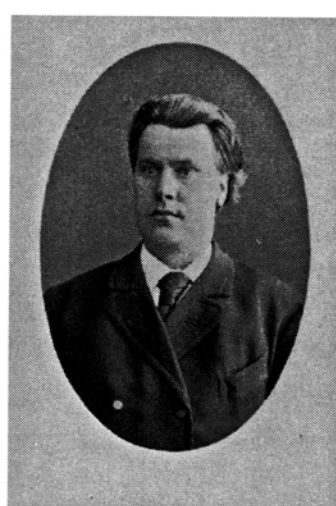
Fredrik Diehl WIBORG

Tuomas Paavolainen (T.30)

Fredrik Diehl WIBORG

2. pso Johanna os Streng

А. С. Петербургъ С. ПЕТЕРБУРГЪ.

Aatami Paavolainen (T.34)

А. С. Петербургъ С. ПЕТЕРБУРГЪ.

pso Kaarina os Kääpä

Maria Tuomaantytär (T.202)
pso Matti Hertz / Sydänheimo

Katri Pietarintytär (T.215)

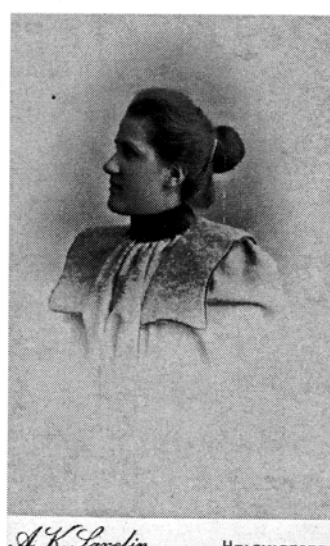
V. Barsokovitsch
Oskar Kruskopf / Kaakonkalvo (T.216) dir. cantus

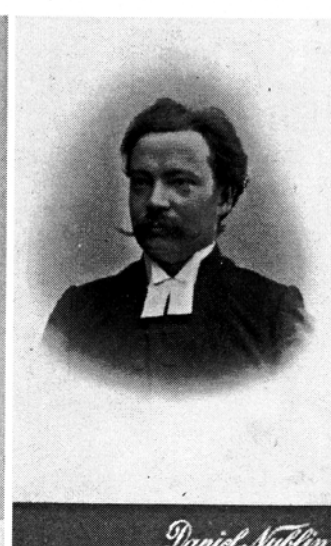
Helios Apollo HELSINGFORS
Johanna, Hanna
Tuomaantytär (T.208)

Helios Apollo HELSINGFORS
pso Juho Autonen opettaja
(T.209)

A. K. Savolin HELSINGFORS
Annikki Pietarintytär (T.217)

Daniel Nyblin
Jooseppi Arra rovasti (T.218)

SUOMALAISET TULOMAJOELLA 1961

Elämä jatkuu sukupolvesta toiseen. Sodan aikana Neuvostoliitto oli arkkivihollinen, mutta kun olot vakiintuivat muodostui siitä rauhanomainen kumppani. Neuvostoliiton jättiläismäiset rakennushankkeet pohjoisessa toivat kaivattua työtä moneen Suomen pohjoiseen kuntaan. Joukolla lähdettiin, ensin Tulomaan, myöhemmin Kostamukseen. Martti Ilmari Paavolainen (s. 1927, T.100) oli rakentamassa jättimäistä patoa Tulomassa 1960-luvulla. Hänen eloisa kertomuksensa noista ajoista on kuvitettu kotialbumista löytyneillä ainutlaatuisilla kuvilla.

Taustaa

Muurmankin sähkön kulutuksen ennustettiin kasvavan -60 luvun alussa. Imatran Voiman ja neuvostoliittolaisen Teknopromeksportin kesken sovittiin vesivoimalan rakentamisesta Tulomajoen Patunanköngäälle vuonna 1961. Siinä yhteydessä oli rakennettava myös tie sinne. Tien pituudeksi tuli n. 170 km. Se alkaa Raja-Joosepista 5m:n leveyisenä kolmannen luokan soratienä sisältäen noin 40 puista siltaa. Vesi-Pekka Oy ja Pellonraivaus Oy muodostivat Tuloman tieyhtymän. Kymmenet tiekoneet ja osapuilleen 720 miestä sekä 80 kuorma-autoa myllersi Kuolan niemimaan pintaa noin 7 kk. Työmaan rakennuspäällikkönä toimi diplomi-insinööri Anton Ortamo. Varsinaisina työpäällikköinä toimivat insinöörit Valto Jaksola ja Asko Yliaho. Hankintapäälliköksi oli kiinnitetty diplomi-insinööri Pentti Piirainen ja tutkimuspäällikkönä toimi insinööri Matti Laaksonen.

Ensi kertaa Tulomaan

Ensikertaa sain tietää Tulomalle tarvittavan miehiä noin vuonna 60. Rovaniemen työvoimatoimisto haki miehiä

sinne. Asuin perheineni silloin Rovaniemen maalaiskunnassa Jaatilassa ja työt alkoivat olla vähissä. Pojat Erkki ja Jorma olivat iältään 2 ja 1 vuotta. Lähetin hakemukset -61 ja sain tietää, että olin hyväksytty. Piti anoa kulkulupa elikä proopuska. Piti antaa kaikki henkilötiedot. Niiden perusteella tarkistettiin ettei ollut mitään rikkomuksia.

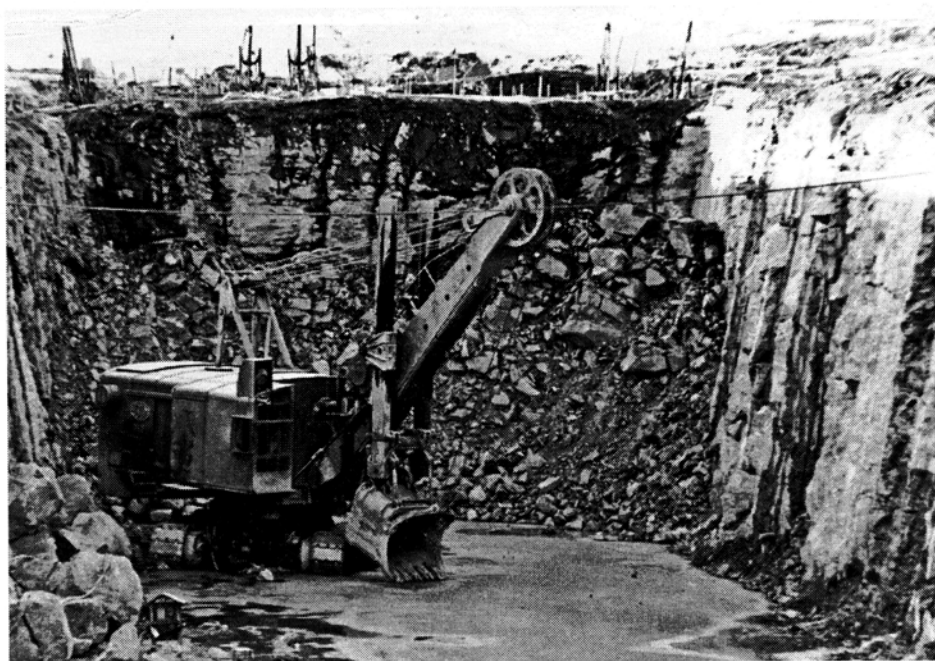
Parin kuukauden kuluttua ilmoitettiin; että Raja-Joosepissa olisi roopuska odottamassa. Silloin elettiin jo helmikuuta -62. Postiauto liikennöi välillä Rovaniemi-Ivalo-Tuloma. Rovaniemeltä lähdettiin klo 22.30 ja välillä oli kahviloita useammassa paikassa. Ivalosta itään lähdettäessä oli lunta n.80 cm.

Kulkutie oli aurattu. Ihmetystä herätti se, että hirviä oli melko useasti hyvin lähellä tietä makoilemassa. Eivät tuntuneet pelästyvän ihmistä. Matkaa rajalta Tulomalle oli n.170 km. Kaksi kertaa auto pysähtyi rajalta lähdettyä, Atslemissa ja Löyttymäessä. Atslem oli sodan aikana osasto Pennasen tukikohtana.

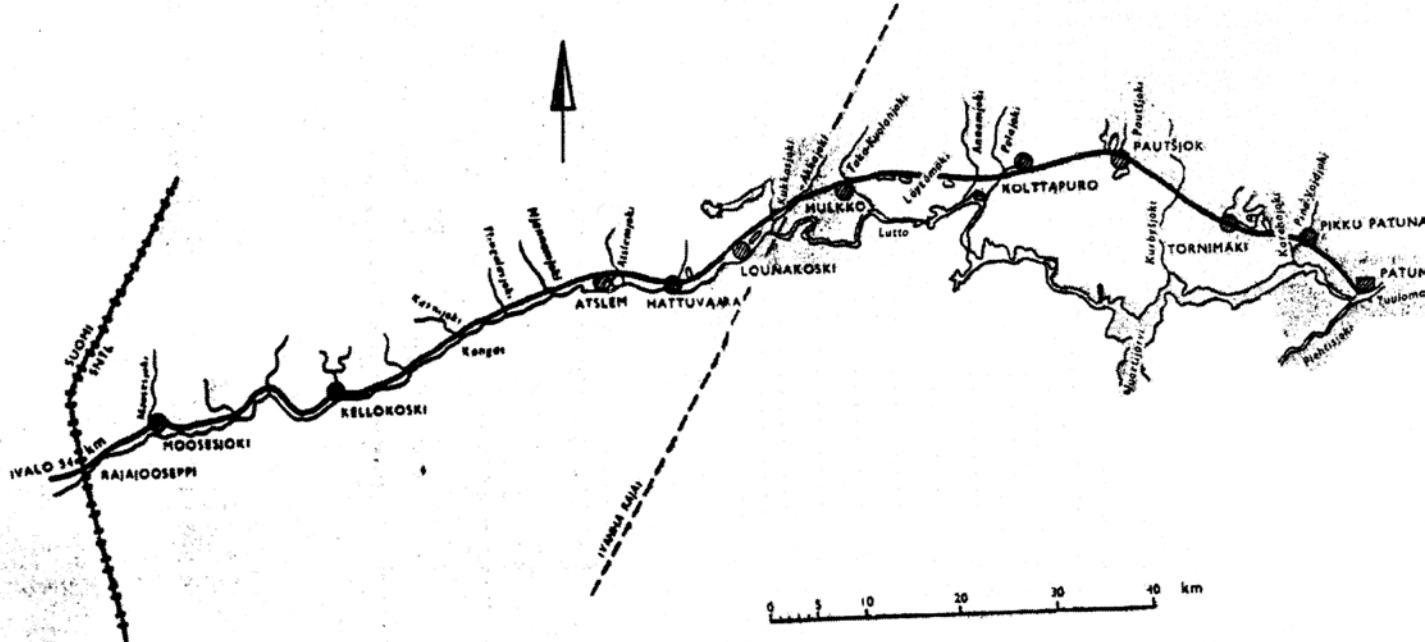
Venäläinen kaivinkone

Löyttymäen jälkeen seuraava pysähdyspaikka oli Tuloma. Olin pestautunut kaivinkoneen kuljettajaksi. Olin aikaisemmin ajanut Suomen puolella Oulujoella Utasen voimalaitoksella isohkoja kaivinkoneita jopa 100 tonnisia. Nyt jouduin ajamaan pientä venäläistä konetta. Pakkanen oli kova ja teräs oli melko haperoa. Kone oli yhteenään korjauksessa.

Majoitustiloina oli parakki-majoitus. Yhdessä parakissa asui 12 miestä. Sähköä piti säästää koska muuntajia ei vielä ollut asennettu. Niinpä sähkö saatiin ainoastaan kahdesta agrekaatista. Polttomoottori pyöritti sähkögeneraattoria, josta saatiin sähkö. Peseytymismahdollisuudet olivat

Kaivinkone Ural, painoa noin 200 tonnia, toimii sähköllä.

olemattomat. Pesuvesi kuumennettiin 200:n litran tynnyreissä avotulella. Vesi tehtiin lumesta sulattamalla. Ruokailu tapahtui työmaaruokalassa. Ruoka oli tavallista kotiruokaa. Se maksettiin saman tien ruokalan luukulla.

Olot olivat kaikkea muuta kuin hyvät eikä palkkauskkaan miellyttänyt. Konekanta oli melko heikkoa, pääasias-
sa venäläistä. Niinpä sanoin Viiretille (hän oli jonkinlainen pomo), että kirjoita lopputili. Ensimmäistä komennusta kesti viikon.

Tämän jälkeen olin vähän aikaan töissä Ruotsissa. Tehtiin Kiirunan ja Vappavaaran välistä tietä. Sen jälkeen olin vielä töissä Kemijoki-yhtiöllä. Näin sanomalehdestä, että halukkaita työntekijöitä etsittiin töihin Ylä-Tuloman voimalaitostyömaalle. Oulujoki-yhtiön aikainen pomo, tekni-
ko Väänänen, sattui olemaan langan päässä, kun soitin Tulomalle korjaamopuolelle. Hän palkkasi minut. Olot olivat hieman paremmat ja sääolot hieman suotuisimmat.

Majoitustilat olivat edelleen yhteisparakeissa, mutta sähkö ja peseytymismahdollisuudet olivat parantuneet. Palkkauskkin oli aivan eri luokkaa. Töitä tehtiin kahdessa vuorossa. Muutaman viikon kuluttua jo kolmessa vuorossa. Elettiin kevättä -62.

Mökki pystyyn

Perhe oli edelleen Rovaniemen maalaiskunnassa Jaatilassa. Kesän korvalla tuli tieto, että perheitä voi alkaa saada Tulomalle. alkoi jalasmökkien rakentaminen. Ensimmäisessä jaksossa en saanut lupaa. Sattui, että yksi luvan saaneista perui. Minä sain mökin nro 52 luvan. Luvassa oli jo määritelty mikä kokoinen mökki oli. Ei ollut mahdollisuutta vaihtaa piirustuksia. Niitä rakennettiin

vapaa-ajalla töitten päätyttyä. Mökin koko oli varsin pien-
nen $7 \times 3 \text{ m}^2$. Tupakeittiö ja makuuaukovi sopi näihin mittoihin. Lisäksi rakensin jonkinlaisen porstuan jossa sai kuivatella kakaroiden lumisia vaatteita. Tässä vaiheessa konekorjaamo oli jo kokonaan siirtynyt toimimaan kolmessa vuorossa.

Porstuan puolelta tultaessa ensin oli jonkinlainen eteisen tapainen jossa oli naulakko. Siitä aukesi vasemmalle varsinainen tupa. Kääntyen 180° ja tuvasta makuuaukoviin lähdetessä oli vasemmalla keittiön työpöytä ja pesupöytä ja oikealla astiakaappi, hella ja jääkaappi. Perimmäisenä oli varsinainen makuuaukovi. Sinne mahtui juuri pari hettekaa. Tilat olivat todella pienet. Puutavaran sai ostaa Tervavaaran päällä olevalta sahalta kunhan tilasi tietyn määrän sitä. Pääosin rakensin mökin yksin. Muutamia työkavereita oli silloin tällöin talkoissa auttamassa esim. Mielityisen Pentti, Kaverisen Ossi ja naapurini Pöyhösen Hanski. Sähöistä ei tarvinnut maksaa mitään. Se otettiin suoraan linjasta, joka oli vedetty jalasmökkikylään. Jalasmökkejä oli 82 ja kaikkiin tuli sähkö. Vesi saatiin vesiposteista ja se oli kannettava sisälle. Suomen radio kuului Tulomalla. Linkkiyhteys oli Kaunispäältä Tervavaaran päälle. Venäläinen televisio näkyi Muurmanskista.

Nuorttijärven puoleinen tuloaukko, joka menee turbiinihalliin.

Yleisnäkymä Tervavaaran suunnalta Tulomalle päin.

Perhe Tulomalle

Mökki oli vielä porstuan osalta hieman kesken syys-lokakuussa, kun sain luvan tuoda perheeni Tulomalle. Liikuminen alueella tapahtui proopuskosten avulla. Lapset oli merkitty vanhempiensa proopuskoihin. Atselemista, josta on Tulomalle noin 106 km sai liikkua Nuortijoen ja Suomen tien välisellä aluella vapaasti. Pohjoispuolella sai liikkua tiestä vain noin 50 m. Joskus, kun silmä vältti, joku kävi vähän kauempanakin. Tervavaaran päällä oli vartiopuomi ja välillä kohti Suomen rajaa saattoi olla yllätystarkastuksia. Humalaisia suomalaisia kiinnosti kovasti Patunan kylä, joka oli suomalaisilta kiellettyä aluetta. Siitä pitivät asetetut rajavartijasotilaat huolen.

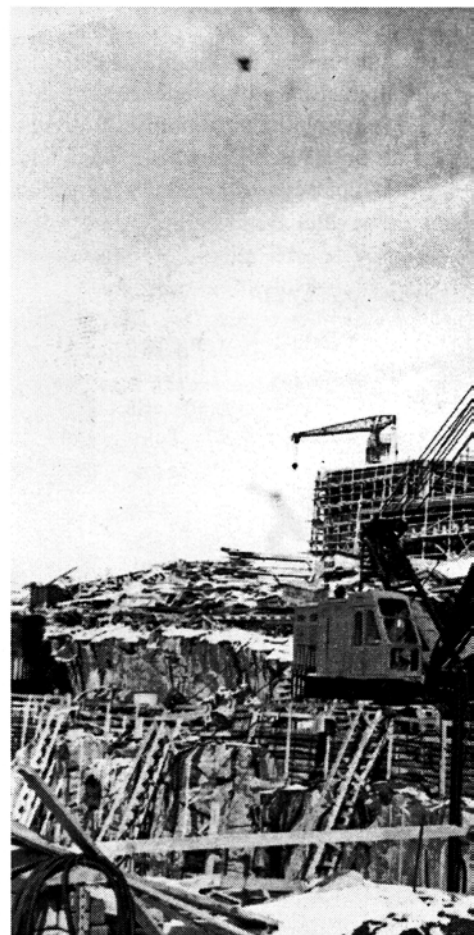
Luonto oli jylhää. Kesät olivat kesiä ja talvet olivat talvia. Kesällä tar-keni hyvin. Talvet olivat runsaslumisia ja ajoittain kylmiä. Harrastusmahdollisuuksia oli elokuvateatteri ja tanssitalo. Keskustassa oli neljä pankkia, PYP, KOP, Postipankki ja Osuuspankki. Lisäksi oli sairaala, alakoulu, viinakauppa ja poliisi. Poliisit eivät saaneet pitää virkapukua siellä. Salonen piti ruokalaa ja hänellä oli myös ruokakauppa. Salosen ruokakaup-pan päivittäistavarat tulivat muutaman kerran viikossa. Maitoa tuotiin maitoautoissa irtomaitona tonkissa. Kaikki elintarvikkeet tuotiin Suomes-ta (lukuunottamatta paikalta pyydettyä kalaa, jota ei myyty kaupassa). Posti kulki ajallaan. Helsingin Sanomat tuli saman päivän iltana, kun se oli ilmestynyt.

Jos venäläisillä oli suomalaista rahaa, he saatoivat ostaa tarvikkeita kaupasta. He jopa tilasivat Salosen kaupan kautta Anttilasta vatteita itsel-leen.

Pienellä salakaupalla suomalaiset ostivat venäläisilta vodkaa. Se oli pääasiassa tavaravaihtoa. Nailonpaidoilla ja nailonsukilla vaihdettiin jopa valokuvauskoneita ja optiikkaa. Koneet olivat automaattikameroita.

Köyriäläisen Seppo tilasi suoraan Luhdan tehtaalta 350 nailonpaitaa. Kolme ja puoli vuorokautta myöhemmin hänellä ei ollut edes omaa paitaa päällä. Sekin myytiin. Hän vaihtoi paidat automaattikameroihin. Pimuky-nillä (kuivamustekyniä) vaihdettiin vodkaa. Samoin nailonpaidoilla, nai-lonsukilla ja pistoolin mallisilla tupakansyöttimillä.

Voimalaitoksen koneaseman rakennusv

Yleisnäkymä Tervavaaran suunnalta Tulomalle päin.

...ileman kesken syys-lokakuussa, kun sain
...Liikuminen alueella tapahtui proopusko-
...vanhempiensa proopuskoihin. Atselemista,
...kin sai liikkua Nuorttijoien ja Suomen tien
...puolella sai liikkua tiestä vain noin 50 m.
...kiivi vähän kauempanakin. Tervavaaran
...kohti Suomen rajaa saattoi olla yllätystar-
...kiinnosti kovasti Patunan kylä, joka oli
...Siitä pitivät asetetut rajavartijasotilaat

...ivat kesä ja talvet olivat talvia. Kesällä tar-
...alummisia ja ajoittain kylmiä. Harrastusmah-
...ri ja tanssitalo. Keskustassa oli neljä pank-
...Osuuspankki. Lisäksi oli sairaala, alakou-
...it eivät saaneet pitää virkapukua siellä. Sa-
...oli myös ruokakauppa. Salosen ruokakaup-
...muutaman kerran viikossa. Maitoa tuotiin
...issa. Kaikki elintarvikkeet tuotiin Suomes-
...pyydettyä kalaa, jota ei myyty kaupassa).
...Sanomat tuli saman päivän iltana, kun se

...laista rahaa, he saatoivat ostaa tarvikkeita
...lonen kaupan kautta Anttilasta vatteita itsel-

...malaiset ostivat venäläisiltä vodkaa. Se oli
...nailonpaidoilla ja nailonsukilla vaihdettiin
...ikkaa. Koneet olivat automaattikameroita.
...uoraan Luhdan tehtaalta 350 nailonpaitaa.
...yöhemmin hänellä ei ollut edes omaa paitaa
...htoi paidat automaattikameroihin. Pimuky-
...ttiin vodkaa. Samoin nailonpaidoilla, nai-
...la tupakansyöttimillä.

Voimalaitoksen koneaseman rakennusvaihe 1963.

...jossa otettiin kantaa Suomen tien avaruuteen. Tietä urakoi
...Alen niminen yrittäjä. Kaksi riekkoa oli tiellä. Toinen huo-
...masi aura-auton tulevan. Se huomautti siitä toiselle riekol-
...le, Ehdotti lentämistä pois. Toinen katsahti aura-autoa. To-
...teni lakonisesti, että ei hätä. Kyykistytään vain se on vaan
...Aleeni. Kaikkea sitä sattuu.

Harrastustoimintana oli esim. jonakin talvena jäärata-
...ajoja Nuorttijärvellä. Olin kerran sellaisissa kisoissa juma-
...lottomassa pakkasessa ratavahtina. Kaikki henkilöautot oli
...tuotu Suomesta. Pää asiassa Simca 1000, Volkswagen, Vatr-
...burg jne.

Metsästä siellä ei saanut. Ampuma-aseelle ei saanut
...lupia. Samoin ei saanut tuoda verkkoja. Niitä kuitenkin

...lohi jäi kiinni. Lohella ei ollut painoa
...19 kg.

Pojat olisivat laittaneet mädin, jo
...riin. Minä sanoin, että älkää nyt hi
...Sitä oli yli kaksi kiloa.

Suomalaisia 4 000

Saunoja oli kahta sorttia. Oli mie-
...naisille sekä perhesaunoja. Suomalai-
...noin 4000. Kaikkiaan Tulomalla kai
...30 000 suomalaista. Alueella oli oi-
...aloja, perheparakkkeja ja jalasmö-
...alunperin rakennettu sitä varten, että
...teivät venäläiset saavat asunnot.

Ensin parakkeja lämmitettiin halo-
...mityksellä, jota nykyisin kai kutsu-
...Vuorokaudessa saattoi mennä jopa
...työvuoro oli loppumassa tyhjensi vu-
...ta. Halot saatoivat olla melko märkiä
...alhainen. Lämpövoimalassa oli kolm-
...tiin päältä.

Eräänä jouluna tuli insinööri My-
...tä veden alhaiseen lämpö-tilaan. V-
...vain 57 asteista. Sanoin halkojen ole-
...antoi huoltoasemalle määräyksen
...polttoöljytynnyriä voimalalle. Ämp-
...heitettävä uuniin. Tämä aiheutti se-
...vain nokeentuivat eikä saatu paljoa
...rettyä veteen. Puuaines tuli pääos-
...alueelta Nuorttijärvellä.

Saman rekan päällä saattoi olla j
...Sitten uuneihin asennettiin öjlypolt-
...näläistä. Ajoneuvoihin tarvittava p
...mesta. Syynä oli se, että venäläiset
...oktaanista polttoainetta jopa 63 ol-
...ajoneuvoissa käytettiin silloin oktaan-
...maa-ajoneuvot ja -koneet olivat dei-
...Diesel oli venäläistä eikä se maksan

Lomat Suomessa

Vuonna -63 kesälomallani tulimme
...malta Suomeen viettämään kesälon-
...Raja-Jooseppiin pyörällä. Erkki (pi

Kalastus kannattaa

Viinan käyttö oli suurta. Kaikkea viinaa ei ostettu valtion monopoliyrityksestä. Työpäällikkö Kauppila mainitsi, että Tulomalla käytettiin väkeviä yhtä paljon kuin Kemin kaupungissa. Kysyin työpäälliköltä lupaa valokuvaukseen. Hänen vastauksensa oli, että parempi valvoa kolmea kuin kolmeakymmentä. Siis valokuvaus oli kielletty.

Harrastusmahdollisuutena kalastuksen lisäksi oli marjastus ja sienestys. Joinakin kesinä tuli lakkoja mahdotto- masti. Jotkut lähettivät jopa 200 litraa niitä Suomeen. Varsinkin Teknillisen koulun työharjoittelijat kävivät vapaa- ajalla poimimassa niitä.

Tulomalla ilmestyi sellainen pienlehti kuin Tuloman Viesti. Viestissä oli kerran sellainen huvittava pilapiirros, jossa otettiin kantaa Suomen tien auraukseen. Tietä urakoi Alen niminen yrittäjä. Kaksi riekkoa oli tiellä. Toinen huomasi aura-auton tulevan. Se huomautti siitä toiselle riekolle. Ehdotti lentämistä pois. Toinen katsahti aura-autoa. Totesi lakonisesti, että ei hätää. Kyykistytään vain se on vaan Aleeni. Kaikkea sitä sattuu.

Harrastustoimintana oli esim. jonakin talvena jäärata- ajoja Nuorttijärvellä. Olin kerran sellaisissa kisoissa jumalattomassa pakkasessa ratavahtina. Kaikki henkilöautot oli tuotu Suomesta. Pää asiassa Simca 1000, Volkswagen, Vatr- burg jne.

Metsästää siellä ei saanut. Ampuma-aseelle ei saanut lupia. Samoin ei saanut tuoda verkkoja. Niitä kuitenkin

joku aina onnistui tuoda. Kalaa oli paljon. En ole missään nähnyt niin paljon kalaa kuin silloin. Pääasiassa arvokalaa. Ns. roska-kalaa kuten särkeä ja lahnoja ei ollut. Amurin- lohta, lohta, meritaimenta, siikaa, muikkua, ahventa, ma- detta ja haukea. Sitä laitettiin kaikella tavalla. Alueella oli isoja savustuspönttöjä. Imatran Voima oli teettänyt ne. Niissä käytettiin jopa metrisiä halkoja.

Esimerkiksi yhden kerran kun alakanavan luukut laitet- tiin kiinni, niin alkanavassa oli isojakin syvänteitä joihin jäi kalaa. Pojat huomasivat ison lohien tällaisissa syvänteis- sä. He panivat verkon syvänteeseen ja ajoivat lohta kohti verkkoa. Lohi meni verkosta läpi. Eikun verkko kaksinker- roin ja uusi yritys. Lohi meni toisen kerran verkosta läpi. Kolmannella kerralla verkko oli jo nelin kerroin. Silloin lohi jäi kiinni. Lohella ei ollut painoa kuin vaatimattomat 19 kg.

Pojat olisivat laittaneet mädin, jota kalasta sai, viemä- riin. Minä sanoin, että alkää nyt hitossa. Minä otan sen. Sitä oli yli kaksi kiloa.

Suomalaisia 4 000

Saunoja oli kahta sorttia. Oli miehistösaunoja miehille ja naisille sekä perhesaunoja. Suomalaisia oli parhaimmillaan noin 4000. Kaikkiaan Tulomalla kai kävi kääntymässä yli 30 000 suomalaista. Alueella oli oikein muurattuja parit- aloja, perheparakkeja ja jalasmökkialue. Paritalot oli alunperin rakennettu sitä varten, että kun suomalaiset läh- tivät venäläiset saavat asunnot.

Ensin parakkeja lämmitettiin haloilla. Sitten keskusläm- mityksellä, jota nykyisin kai kutsutaan kaukolämmöksi. Vuorokaudessa saattoi mennä jopa 25 m³ halkoja. Kun työvuoro oli loppumassa tyhjensi vuoro aina uunin tuhkas- ta. Halot saatoivat olla melko märkiä, joiden polttoarvo oli alhainen. Lämpövoimalassa oli kolme pannua, jotka täytet- tiin päältä.

Eräänä jouluna tuli insinööri Mykkänen kysymään syy- tä veden alhaiseen lämpö-tilaan. Vesi oli lämpötilaltaan vain 57 asteista. Sanoin halkojen olevan liian märkiä. Hän antoi huoltoasemalle määräyksen toimittaa kymmenen polttoöljytynnyriä voimalalle. Ämpäri silloin tällöin oli heitettävä uuniin. Tämä aiheutti sen että lämpöelementit vain nokeentuivat eikä saatu paljoakaan lisää lämpöä siir- rettyä veteen. Puuaines tuli pääosin veden alle jäävältä alueelta Nuorttijärveltä.

Saman rekan päällä saattoi olla jopa 60 mottia halkoja. Sitten uuneihin asennettiin öljypolttimet. Polttoöljy oli ve- näläistä. Ajoneuvoihin tarvittava polttoaine tuotiin Suo- mesta. Syynä oli se, että venäläiset käyttivät hyvin matala- oktaanista polttoainetta jopa 63 oktaanista. Suomalaisia ajoneuvoissa käytettiin silloin oktaanilukuja 92 - 100. Työ- maa-ajoneuvot ja -koneet olivat deisel- tai sähkökäyttöisiä. Diesel oli venäläistä eikä se maksanut mitään.

Lomat Suomessa

Vuonna -63 kesälomallani tulimme mottoripyörällä Tulo- malta Suomeen viettämään kesälomaa. Ajoimme sateessa Raja-Jooseppiin pyörällä. Erkki (pikkupoika) istui pyörän

a vuodelta 1963.

bensatankin päällä käsivarsieni välissä ja Jorma oli minun ja vaimoni välissä. Pääosan matkaa kumpikin nukkui. Siitä Ivaloon muu perhe meni linja-autossa ja siellä ostimme lapsille kunnan sadevehkeet. Linja-autolla vaimo ja lapset jatkoivat edelleen Rovaniemelle, jossa yövyimme matkustajakoti Ounaksessa. Sieltä edelleen jatkoimme moottoripyörällä mummulaan Teiskoon.

Toisen kerran vuonna -64 menimme kesälomalle Suomeen linja-autolla. Silloin en pystynyt ajamaan pyörällä onnettomuudesta johtuen. Suomen puolella jatkoimme linja-autolla Rovaniemelle, josta lensimme Ouluun. Sieltä matka jatkui edelleen Kajaanin ja Jyväskylän kautta Tampereelle. Sieltä menimme jälleen mummulaan.

Kerran kun olin tulossa Tornimäestä noin 20 km Tulomalta, moottoripyörä alkoi käyttäytyä omituisesti. Pyörässä oli vähän polttoainetta, mutta se ei tahtonut käydä kunnolla. Luulin, että polttoaineeseen oli jotenkin päässyt vettä. Kävin takin päälle pitkäkseni ojan kaltaalle. Kuulin jyrinää enteillen auton tuloa. Päästessäni pystyyn auto oli jo mennyt.

Sitten tuli venäläinen kuorma-auto. Pysäytin auton. Yritin solkata venäläisille tilannettani puhuen ja käsimerkeillä selittäen. Näytin bensatankkia sanoen kaput. Venäläiset pyörittivät päätään. Sitten katselin lavalle, että mitä siellä oli. Huomasin lavalla sankon. Yritin selvittää heille, että tarvitsin polttoainetta heidän tankistaan. Aikani selitettyäni ja pirrettyäni paperille sain heiltä luvan ottaa bensaa. Minulla oli jokoavain taskussa. Aukaisin bensatankin pohjaropun ja laskin 3-4 litraa polttoainetta sankkoon. Kaadoin bensiinin Hondan tankkiin. Tarjosin venäläisille maksua, mutta he eivät huolineet maksua. Koitin kiittää parhaani mukaan heitä. Kun he olivat lähteneet eteenpäin, yritin potkia Hondaa käyntiin. Eihän se lähtenyt.

Sitten äkkäsin, että koska polttoaine on matalaoktaanista, pitää sytytys vääntää niin myöhäiselle kuin mahdollista. Tuumasta toimeen. Satuini saamaan koneen käyntiin. Joku olisi tullut väliltä kyytiin. Huikkasi, että en uskalla pysäyttää. Minulla oli kiire päästä mahdollisimman äkkiä bensiiniasemalle täyttämään tankki oikean oktaaniluvun omaavalla bensiinillä ennenkuin kone pysähtyy. Täytin tankin ja käänsin sytytyksen suunnilleen oikealle kohdalle takaisin. Taas kone kävi kuten piti. Kävi ilmi, että muillakin oli ollut samoja ongelmia. Autoissa oli ollut ns. jälki-käyntiä sen jälkeen, kun ne oli jo sammutettu. Huoltoaseman hoitajalta, Saariselta, tivattaessa asiaa, hän tunnusti otaneensa venäläistä matalaoktaanista bensaa ja sekoitta-

neensa sen korkeampioktaaniseen. Hän oli saanut bensan ilmaiseksi. Hänelle annettiin aikaa kaksi vuorokautta poistua Tulomalta.

Työtapaturma vaikeissa oloissa

Helmikuussa -64 minulle sattui onnettomuus. Olin iltavuorossa. Oli lauantaipäivä. Teknikko Rantalainen tuli pillaritalleille ja käski siirtää mahdollisimman monta pillaria (telaketjutraktoria) talleihin sisälle. Eihän ne kaksisia olleet, mutta suojia kuitenkin. Pillarit piti saada käyntiin taas sunnuntai iltana.

Ne olivat venäläisiä eikä niiden puskulevy ollut hydraulisesti nostettavissa. Pillarin peräosassa oli iso vaijerikeila. Puskulevyä nostettiin ja laskettiin vaijereiden avulla. Se oli niinsanottu giljotiini levy. Kun levyä haluttiin laskea alaspäin, annettiin kelalta vaijeria löysää. Piti vain varoa ettei puskulevy laskeutunut liian alas. Silloin taas hieman nostettiin puskulevyä vaijereiden välityksellä ylöspäin. Minulla oli Posiolta kotoisin oleva kaveri apunani. Olimme irrottaneet jo vaijerit ja puskulevyn pillarin nokalta pois. Seuraavaksi piti pillari peruttaa aisojen välistä pois. Nousin telan päälle ja sanoin kaverille, että kun alat peruttamaan ota kaikki irti moottorista ettei se sammu. Käynnistin apumoottorin. Se oli bensiinimoottori. Koplasin dieselmoot-

torin apumoottorin avulla käyntiin. Sitten sammutin apumoottorin.

Menin puskulevyn etupuolelle näyttääkseni ohjeita kaverille. Kun hän laittoi pääkytkimen päälle, hän ei tarkistanut oliko suunnanvaihtajan paaka eteen- vai taaksepäin. Pillarin piti lähteä taaksepäin. Nyt se tuli suoraan eteenpäin. Jäin puskulevyn ja viereisen pillarin telan väliin. Kaveri huo-

masi, että nyt kävi hullusti. Hän haki korjaamolta miehiä ja kankia apuun. Puskulevyhän oli irroitettu telaketjutraktorista. Apuvoimat saivat sen verran levyä liikkumaan, että sain hilattua itseni käsivoimin viereisen telaketjutraktorin telan päälle. Otsalle kihosi suuria hikipisaroita.

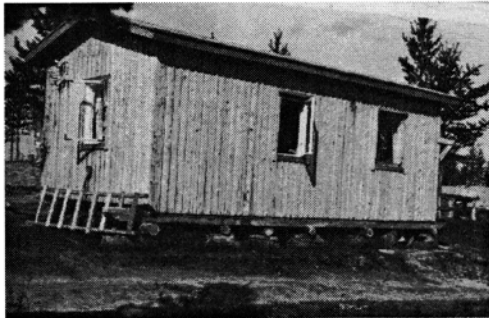
Paikalle tuli ambulanssi. Pojat meinasivat nostaa käsistä ja jaloista minut ambulanssiin. Kiroa päräytin kieltäni.

He nostivat sitten kupeista. Ambulanssilla sairaalaan ja röntgeniin. Kun he huomasivat kuinka oli käynyt, antoivat morfiinia kipuihin. Silloin alkoi helpottaa ja tuntui, että vielä tässä kävellään. Jalkoja ei heti turvotuksen vuoksi kipsattu. Muutaman päivän kuluttua oikea jalka kipsattiin nilkasta nivusiin ja vasen polven alapuolelta nilkkaan. Sairaalassa makasin kaksi viikkoa. Vaimo ja pojat kävivät

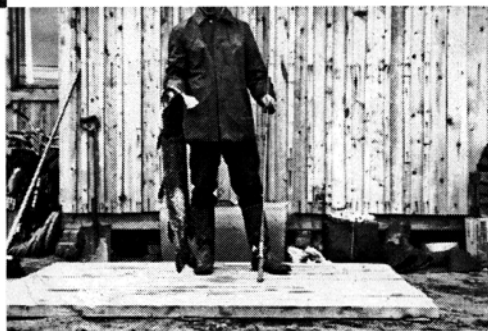

aika ajoin minua siellä katsomassa. Eräänä päivänä lääkärin kierrolla kysyin Hastrubilta enkö voisi kainalokeppejä käyttäen sairastaa kotioiloissa. Hänen kommenttinsa oli, että katsotaan huomenna. Aamukaynnillä kysyin mainttua asiaa. Kainalokepeillä liikkuminen oli hankalaa, ainakin alkuun.

Meidän mökki numero 52.

Saalina kahdeksan kilon hauki.

Sain luvan sairastaa kotona. Raput tuottivat paljon hankaluksia. Sairaalaan lähdettäessä oli heti alaspäin viettävät raput. Siinä tuli heti tenkkapoo eteen. Mennäkö pää vai peppu edellä. Menin peppu edellä, mutta oikea jalka pökkäsi rapun alimmaiseen pystytolppaan. Sattui kamalasti. Ambulanssi toi minut jalasmökille. Kolmen viikon kulluttua piti mennä antamaan tilannekatsaus. Mennessäni paikalle, huomattiin oikean jalan kipsin olevan osittain murtunut. Lisättiin kipsiä. Kipsi oli 12 viikkoa oikeassa ja 8 viikkoa vasemmassa jalassa.

Lääkäri kielsi menemästä saunaan. Laitoin lastikkia kipsin päälle ja kävin sau-nassa. Liikkumiseen oli kainalosauvat. Ei nykyaikaisia kyynärsauvoja. Siihen aikaan poltin tupakkaa. Kainalosauvat painoivat kainaloihin niin, että käsistä meni tunto. En saanut sytkärillä enää tulta tupakkaan.

Soitin Hastrubille (johtava lääkäri). Hän antoi neuvoksi lyhentää kainalosauvojen yläpäästä siten, että ne nojasivat kylkiin eivätkä painaneet enää kainaloihin. Samoin alapää hieman harittaen eikä suoraan, että yläpää saa nojata kylkiin. Asioilla käyminen piti suorittaa moottoripyörällä. Vaimo potkaisi koneen käyntiin ja kainalosauvat laitoin ohjaustangon suuntaisesti peileihin ripustettuna. Eikun menoksi. Moottorin jätin käyntiin asioidessani Tuloman keskustassa. Ei tarvinnut pelätä varkaita. Koko Tulomalla ei ollut kuin kaksi moottoripyörää, minulla ja Väinölän Joukolla.

Viereisen sivun kuva: Savustusta. Etualalla mies, jolla on pesuvadillinen kaloja on työkaverini Kaverisen Ossi.

Kipsin alla jalat tietysti hieman kutisivat. Homma hoidettiin vaimon pitkillä sukkapuikoilla. Kun sain kipsit pois jalostani, menin miehistösaunaan vihdan kanssa. Tuntui, että ei niin kovaa löylyä ollutkaan joka olisi polttanut. Alkoi kävelyn opettelu uudelleen. Jalat olivat tietysti voimatomat ja piti varoa ettei jalat menisi yli polvista. Sen takia piti aloittaa kävelyharjoitukset polvet hieman koukussa. Kesälläkin piti pitää saappaita joihin sai tueksi villasukkia. Sairaslomasta tulisi pitkä. Soitin huoltopäällikölle, että vaimo saisi jotain töitä. Pitihän jostain rahaa saada ruokaan. Syksyllä aloitin taas työt.

Takaisin Suomeen

Elokuun 15 päivä 1965 kävin Suomen puolella. Piti löytää asunto perheelle. Olin Rovaniemellä Helenuksen Topin

Karhunpentu, jonka emo oli kuollut, oli venäläisillä lemmikkinä.

luona yötä. Samaan aikaan sattui Uudessakylässä armeijan ammusvarikon räjähdys. Oli pyhä iltaa, kun lähdin takaisin. Tulin Kaunispäällä magneettimutkaan ja jarruttaessani katosivat valot. Minulla oli varasulake. Vihdoin sen palaneen tilalle. Huomasin, että takajarrun katkaisijassa oli oikosulku. Ei voinut käyttää takajarrua ollenkaan. Silloin tuli veden seassa räntääkin. Otin Ivalosta tankin täyteen bensiiniä ja suunnistin kohti Tulomaa. Minulla ei ole ikinä ollut niin kylmä kuin silloin. Kotio päästyäni pyysin vaimoa keittämään kahvia. Join sitä ja kokonaisen pullollisen vodkaa lämmikkeeksi. Sen jälkeen menin nukkumaan. Aamulla töihin. Eikä minulla edes ollut krapulaa. Mutta ei minulle tullut myöskään mitään flunssia eikä nuhatauteja.

Perhe muutti Suomeen elokuun lopulla. Erkki aloitti syyskuun 1 päivä koulun. Itse olin vielä Tulomalla marraskuuhun saakka. Joidenkin kanssa tehtiin sopimuksia, että he olivat loppuun saakka, jolloin he saivat vielä lopputilin päälle kahden kuukauden palkan.

Martti Paavolainen

Kuuntelija ja kirjoittaja Erkki Martinpoika

Toinen vas. Pohjolan isäntä = Johannes Paavolainen (T.82)

Pientä tarinaa

Siihen aikaan, kun Johannes Pietarinhoika Paavolainen (T.59) oli maatalousaineitten opettajana Kanneljärven Kansanopistolla, hänen vaimonsa Vesta (T.470) kantoi myös kortensa kekoon. Hän maalasi näytelmäkulisseeja ja näytelmien aikana toimi esiintyjien maskeeraajana.

Kansanopistolaiset esittivät Kanneljärven Nuorisoseurantalolla Lauri Haarlan kirjoittaman näytelmän *Lemmin poika*. Kirjoittaja oli itse myös katso-massa näytelmää. Hän kehui esitystä erinomaiseksi, sanoen m.m. "Minusta esitys oli suurenmoisesti toteutettu ja esitetty."

Samoihin aikoihin oli Johanneksella pieni tila Hämeenkylässä. Hän oli ostanut sen venäläiseltä hevoskasvattajalta Kolikoffilta. Kaupan myötä siirtyi Johannekselle ahkera ja tunnollinen pariskunta Mikko ja Nadesta Vasiljeff. He hoitivat tilan lemmiä ja kahta hevosta Virkkua ja Hassua. Huolehtivat talosta ja muista eteen tulevista töistä, omistajaperheen ollessa Kanneljärvellä.

Liekö rakentaminen tehty venäläiseen malliin, kun keittiö oli erillisessä rakennuksessa. Varsinaisen asuinrakennuksen huoneet olivat sisältä kalseita, rappatuine, valkoisiksi maalattuine seinineen. Kauaa ei Vesta niitä sellasina katsellut, vaan haki maalaustarvikkeensa esille ja maalasi seinille freskot. Oli kuu-

lemma kuin olisi haltiatar käynyt taikasauvallaan loihtimassa kodikkuutta.

Yhden kerran Johanneksen pojat Aulis (T.82) ja Reino (T.83) olivat koulun loma-aikana tilalla töissä Mikon ja Nadestan kanssa.

Mikko piti pojille joka aamu herätyksen kello kuusi. Kello seitsemän oltiin jo työn touhussa. Arkena tehtiin tiiviisti töitä, eikä ollut liiemmälti loppotunteja. Näin piti olla. Tuntui olevan Mikolle kunnia asia, että töitä tehtiin, kun nuoret herrat olivat töihin tulleet. Mikko käytti puheessaan kolmatta persoonaa ja sanontaa nuoriherra Aulis tai nuoriherra Reino. Se tuntui pojista hassulta, mutta Mikko ei omaksumastaan puhetavasta luopunut.

Mikko oli kova syömään. Syödessä hänen otsalleen ja päälaelleen kihosi hikipisaroita. Poikien ihmetellessä asiaa, Mikko tuumi, sanassakin sanotaan että otsa hiessä pitää sinun leipäsi syömän.

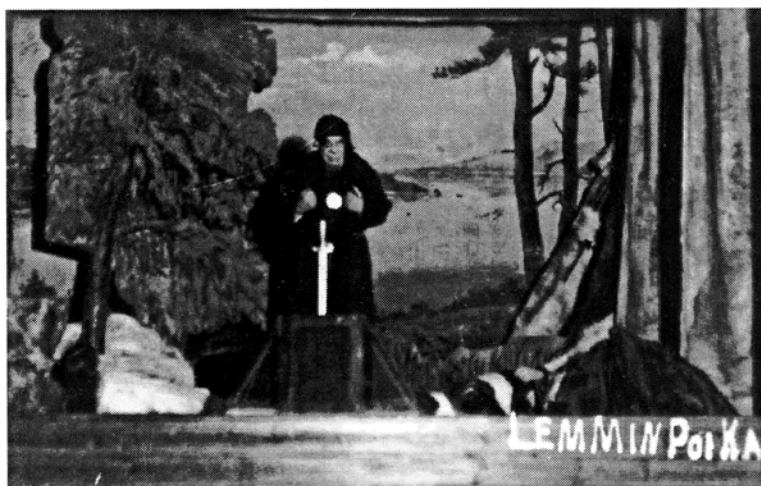
Mikko oli sähkökkä ja tulisieluinen mies, mutta äärimmäisen tunnollinen. Nadesta taas oli huolehtiva ja lempeän äidillinen nainen. Sen saivat pojat kokea ollessaan tilalla töissä.

Joskus Mikko tuoitui Nadestalle ja saattoipa val-lan kurittaakin, mutta katui heti tekoaan. Meni polvilleen ikonin eteen ja anoi anteeksiantoa siitä, että oli antanut luontonsa kuohua yli äyräitten.

Kesäsunntai Hämeenkylässä. Valkoisessa mekossa talon nurkalla Maire (T.471) ja sitten Johannes ja Aulis, penkillä istumassa Reino ja Vesta, seisomassa Nadesya.

Kohtauksesta Lapin-Noidan kosto.
Noita = Erkki Paavolainen (T.60)

Reinon "sotasaalis".

Tila myytiin 1926, eikä Reino ollut käynyt koko Hämeenkylässä sen jälkeen.

Kannaksen takaisinvaltauksen aikaan, kesällä 1941 hänellä oli tilaisuus piipahtaa siellä.

Se entinen Kolikoffin talo oli säilynyt. Uteliaana hän lähestyi taloa. Ulkopuolella oli vastassa kiukkuisia ja nälkäisiä koiranpentuja. Sisälle selvittyään hän ilok-

seen totesi että freskot olivat säilyneet. Myöhemmät asukkaat eivät olleet niitä hävittäneet, vaan ne tervehtivät häntä kuin kaukaiset ystävät. Hän kulki ja silmäili talossa ympärilleen ja löysi kaksi posliinista mokkakuppia. Laittoi reppuunsa ja toi kotiin sotasaaliina.

Maj-Liisa Paavolainen (T.605)

Hilda Koskimäki 12 v.

Pajunkissa

Pehmeänvalkean kissan
pääsiäisenä löysin
reunalta rantatien
jota pitkin silloin kuljin.

Sen valkean pehmeän kissan
hetkeksi käteeni suljin
hellästi pidin hetkisen,
sitten otteeni irroitin.

Vaikka hetken vaan kesti tää riemu,
olen yhä onnellinen,
että voin kaikkea katsoa, koskettaa,
vaikken kaikkea omakseni saa.